

raad van Donkerbroek en de kerkelijke besturen ervan dat zij zich hadden laten beïnvloeden door de vader van de nieuwe predikant. Smeuig werd in de pers uitgemeten hoe Van Allen aan het eind van de door een deurwaarder geleide ontruiming, waarbij deuren en ramen waren opengebroken, op zijn stoel uit huis naar de openbare weg werd gedragen, terwijl hij rustig doorging met pijpen. De volgende ochtend zat hij daar nog zo. Via een Drents dagblad kwam de zaak in het invloedrijke *Dagblad voor Zuid-Holland en 's-Gravenhage*. Ze kreeg nog een politiek kleurtje toen laatstgenoemd blad een dag later een bericht uit de *Utrechtsche Courant* overnam, waarin de versie van Van Allen ten beste werd gegeven. Uiteindelijk was de minister van Eredienst de schuldige, want die had de koninklijke approbatie afgegeven voor de nieuwe benoeming: '... maar of het nu in den tegenwoordigen tijd past dat eene Protestantsche gemeente wordt gebragt onder het juk van een kerkelijk gezag, – zeker zal dat slechts door enkelen worden toegestemd'.¹¹³

Dat er tijdens de periode van overschot een aanhoudende vraag naar hulppredikers bestond, had vooral twee oorzaken. In de eerste plaats dat de Hervormde Kerk geconfronteerd werd met uitdagingen die daarvoor niet zo bestaan hadden: een snelle bevolkingsaanwas in bepaalde gebieden, gecombineerd met toenemende concurrentie van de boven reeds aangeduide Afscheiding van 1834, die de stichting van veel concurrerende, actieve gemeenten ten gevolge had, en verder de beginnende emancipatie van de rooms-katholieken. De Vaderlandse Kerk, die toen nog vrijwel volledig financieel afhankelijk was van de Staat, kon daar weinig tegenover stellen. Voor de toekenning van nieuwe predikanten hanteerde het ministerie strikt een uit 1814 daterende tabel, die sprongsgewijs opliep.¹¹⁴ Het probleem zat in de sprongen: een gevestigde platelandsgemeente, die geconfronteerd werd met een snelle bevolkingsaanwas in de buitengebieden, moest eerst tot 1.500 leden groeien en dan weer met zo'n 1.500, alvorens men geld kreeg voor een tweede of derde predikant. Bovendien moest er dan een dienstwoning en soms ook een nieuw kerkgebouw komen. In een grote stad waren de sprongen nog groter: 3.000. Omdat de Nederlandse overheid veel geld moest besteden aan het tot 1839 voortslappende conflict met België, hetgeen in de jaren veertig tot een crisis bij de staatsfinanciën leidde, was men in Den Haag niet makkelijk bereid extra geld te bieden. Wie hulp vroeg moest in een lange procedure met harde bewijzen aantonen dat men bijvoorbeeld ruim boven de 1.500 was gekomen, en dat niet voor even, maar voor langere tijd. Het kandidatenoverschot kwam daarom voor zowel Staat als Kerk als een geschenk uit de hemel: veel arbeidskracht voor de helft van het geld en bovendien makkelijk te ontslaan.

Jean Daniël Cocheret de la Morinière (1794-1860)', in *DNK* 44 (juni 1996), 19-40, m.n. 26, 38v. Eerst werd een drietal opgemaakt; later werd daaruit de nieuwe hulp gekozen; *BZ* 1839B, 811. In Dordrecht werd een overeenkomstige procedure gevolgd; *BZ* 1838A, 374; 1844B, 250.

¹⁰² Bijv. *BZ* 1832A, 393.

¹⁰³ In Ballum (Ameland) kreeg M. Herborg (08-75; 32) tijdelijk deze rechten; W.C. van der Zwaag (11-79; 34) kreeg die in de tijd dat Zwaagwesteinde nog niet losgemaakt was van Dantumawoude en J. Wassenaar J.Jz. (10/11-86; 36) toen Haule c.a. nog niet los was van Donkerbroek. In Kage / De Kaag, dat toen nog onder Warmond viel, werkten G.C. Prillewitz I.C.Xz (11-91; 37) en P. Wijnsoou (01-69; 31) als adj. predikant onder de verantwoordelijkheid van de classis Leiden. Beslissend was de handoplegging, zoals plaatsvond bij J. Wassenaar J.Jz.; *BZ* 1845B, 550v.

¹⁰⁴ *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1844, 258; 1846, 73, 168-171; 1847, 41, 159; 1848, 57, 135.

¹⁰⁵ H. Poelman (08-35; 32). 'Levensbericht' in *BZ* 1835B, 130. Volgens het plaatselijke reglement diende de adj. predikant toegevoegd te zijn aan een predikant (die f 1.200 verdiende); de gemeente was van mei 1832 tot dec. 1833 vacant; T.A. Romein, *De hervormde predikanten van Drenthe, sedert de Hervorming tot in 1861*, Groningen 1861, 123v.